

Försvarsutskottets yttrande

1980/81:2 y

om skadeståndsansvaret för omhändertagd egendom

Till lagutskottet

Lagutskottet har den 4 december 1980 beslutat inhämta yttrande från försvarsutskottet över motion 1979/80:144 om skadeståndsansvaret för omhändertagd egendom.

Utskottet

I den nya skadeståndslagen (1972:207), som trädde i kraft den 1 juli 1972 (prop. 1972:5, LU 1972:10, rskr 1972:192), har arbetstagares skadeståndsansvar begränsats kraftigt i förhållande till tidigare lagstiftning. Enligt 4 kap. 1 § skadeståndslagen är arbetstagare ansvarig för skada som han vållar genom fel eller försummelse i tjänsten endast i den mån synnerliga skäl föreligger med hänsyn till handlingens beskaffenhet, arbetstagarens ställning, den skadelidandes intresse och övriga omständigheter. Med arbetstagare likställs enligt 6 kap. 4 § skadeståndslagen bl. a. värnpliktiga och andra som fullgör tjänstgöring som finns föreskriven i lag.

Av förarbetena till den nya skadeståndslagen framgår att lagrådet har pekat på att den av regeringen föreslagna, senare av riksdagen också antagna lydelsen av 4 kap. 1 § medförde en avsevärd begränsning av skyldigheten för värnpliktiga och andra krigsmän att ersätta förlust av eller skada på egendom som tillhör försvarsmakten eller är avsedd för dess behov, t. ex. ansvar för utlämnade persedlar och annan materiel. Enligt lagrådets mening borde förslaget till den aktuella paragrafen ha ändrats på så sätt att "synnerliga skäl" ersatts med "särskilda skäl".

I motion 1979/80:144 av Allan Ekström (m) yrkas att riksdagen anhåller hos regeringen om förslag till ändring av 4 kap. 1 § skadeståndslagen i enlighet med vad som anförts i motionen.

I motionen framhålls att försvarsmakten årligen tillfogas betydande förluster på grund av att de värnpliktiga inte förmår återställa den materiel som de har fått sig anförtrodd. Motionären hänvisar till att riksrevisionsverket (RRV) i en rapport har uppskattat återanskaffningskostnaderna för sådana förluster till 25–30 milj. kr./år. Enligt rapporten försvinner framför allt egendom som kan betecknas som särskilt begärlig, såsom vindrockar, persedelpåsar, mössor, skjortor, sovsäckar, bajonetter, kompasser och kikare. RRV anser att skadeståndslagen har blivit normgivande på ett sätt som med tanke på försvarets speciella uppgift måste betecknas som mindre önskvärt. Materieförlusterna har ökat markant sedan lagens tillkomst.

Tillämpningen av lagen har enligt RRV också haft den effekten att den skapat uppgivenhet bland truppbefälet när det gäller att vidta materielldisciplinära åtgärder.

Motionären uttalar att RRV finner tillståndet vara ytterst oroande och att verket utpekar rättsregeln i 4 kap. 1 § skadeståndslagen som en av orsakerna till detta. Lagrådet har, konstaterar han, fått mera rätt än det kanske anade i sina värsta farhågor. Rättspraxis visar enligt motionären att domstolarna i de flesta fall som förelegat till bedömande funnit lagliga hinder möta för att ålägga den materielansvarige ersättningsskyldighet. Enligt motionärens mening är det demoraliserande med en ordning enligt vilken man praktiskt taget saknar ansvar för omhändertagd egendom. En sådan ordning står enligt motionären i klar strid med eljest vedertagna rättsgrundsatser och värderingar. Bestämmelsen i 4 kap. 1 § skadeståndslagen måste därför, anser motionären, med hänsyn till sakens vikt och betydelse skyndsamt bringas i överensstämmelse med nämnda rättsgrundsatser.

RRV:s rapport Materieförluster i försvaret framlades i mars 1979. Rapporten överlämnades av RRV till överbefälhavaren, försvarsgrenscheferna, försvarets civilförvaltning och försvarets materielverk för beaktande. Regeringen beslöt den 1 november 1979 att överlämna rapporten till militäransvarskommittén (Ju 1977:09).

Med skrivelse den 27 november 1979 har överbefälhavaren beordrat vissa åtgärder för att minska materieförlusterna i det militära försvaret. Materieförluster skall fr. o. m. den 1 juli 1980 belasta utbildningsförbandens kostnadsbudgetar. Skrivelsen gällde vidare märkning av materiel, statistik och redovisning avseende materieförluster, försök med försäljning av viss begärlig materiel, utbildningen i materieljänst för yrkesofficerare, materielkontroll, m. m. Överbefälhavaren konstaterade att den centrala punkten om tillämpningen av skadeståndslagen ännu inte hade fått sin lösning.

Försvarsutskottet konstaterar att RRV i mars 1979 uppskattade de sammanlagda återanskaffningskostnaderna för materieförlusterna vid värnpliktsutbildning till 25–30 milj. kr. per år. Förlusterna ökade markant efter ändringarna i skadeståndslagen år 1972.

Närmare och aktuella uppgifter om värdet av materieförlusterna har utskottet kunnat få endast såvitt gäller grundutbildningen vid armén. Förlusterna där redovisas i en sammanställning som bifogas detta yttrande.

Enligt försvarsutskottets mening är rådande förhållanden i fråga om materieförluster under värnpliktsutbildning inte tillfredsställande. Även om statistiken från arméns grundutbildning tyder på en stabilisering under de senaste åren så uppgår återanskaffningskostnaderna till belopp som inte utan vidare kan accepteras.

Förutom kostnadsaspekten bör enligt försvarsutskottets mening beaktas att den militära verksamheten i hög grad förutsätter att både anställda och

värnpliktiga känner ansvar för sina uppgifter. Till detta ansvar hör att ta vård om både personlig materiel och materiel som är gemensam för det egna förbandet. Brister i utrustningen kan i krig direkt påverka möjligheterna att lösa uppgifterna och att själv överleva.

Det är mot denna allvarliga bakgrund man måste ifrågasätta om gällande bestämmelser och deras tillämpning är ägnade att vidmakthålla de värnpliktigas naturliga känsla av ansvar för anförtrodd utrustning.

Försvarsutskottet är f. n. inte berett att tillstyrka att skadeståndslagen ändras i enlighet med motionärens förslag. En sådan ändring får konsekvenser som utskottet nu inte kan helt överblicka. Reglerna för ansvaret i fråga om militär utrustning bör ses över utan dröjsmål. Härvid bör beaktas att skador och förluster vid militär verksamhet kan inträffa även vid normal aktsamhet och att de i så fall självfallet inte skall drabba den enskilde.

Försvarsutskottet anser att militäransvarskommittén bör uppmanas att särskilt överväga denna fråga. Därvid bör även beaktas möjligheten att i värnpliktslagen införa en bestämmelse om ersättningsskyldighet för skador och förluster som värnpliktig vållar uppsåtligen eller av vårdslöshet. En sådan regel bör övervägas i första hand beträffande materiel som har utlämnats till den värnpliktige för personligt bruk.

Stockholm den 10 mars 1981

På försvarsutskottets vägnar
PER PETERSSON

Närvarande: Per Petersson (m), Eric Holmqvist (s), Gudrun Sundström (s), Roland Brännström (s), Gunnar Oskarson (m), Åke Gustavsson (s), Ulla Ekelund (c), Evert Hedberg (s), Göthe Knutson (m), Karl-Erik Svartberg (s), Anders Gernandt (c), Holger Bergman (s), Eric Hägelmark (fp), Eivor Nilson (c) och Kerstin Ekman (fp).

Avvikande mening

Eric Holmqvist, Gudrun Sundström, Roland Brännström, Åke Gustavsson, Evert Hedberg, Karl-Erik Svartberg och Holger Bergman (alla s) anser att den del av utskottets anförande som på s. 2 börjar "Enligt försvarsutskottets mening" och på s. 3 slutar "personligt bruk" bort ha följande lydelse:

Materieförluster under värnpliktsutbildning har alltid förekommit. Med hänsyn till penningvärdets förändring är den redovisade utvecklingen av förlusterna vid arméns grundutbildning inte anmärkningsvärd. Det är dock angeläget att materieförlusterna begränsas så långt som det är möjligt.

Överbefälhavaren har under hösten 1979 uppdragit åt bl. a. försvarets civilförvaltning, försvarets materielverk och försvarsgrenscheferna att utforma redovisningsbestämmelser, se över reglerna för märkning av materiel, genomföra tätare kontroller av viss materiel, m. m. Regeringen har i november samma år överlämnat RRV:s rapport till militäransvarskommittén, uppenbarligen i avsikt att få en genomlysning av vilka rättsliga och andra åtgärder som är möjliga att vidta.

Med hänsyn till de åtgärder som har vidtagits och olägenheterna av en särlagstiftning för de värnpliktiga vill försvarsutskottet inte tillstyrka den av motionären föreslagna ändringen av 4 kap. 1 § skadeståndslagen.

Bilaga till FöU 1980/81:2 y

Sammanställning angående materieförluster under grundutbildningen vid armén (förlustvärdena är i regel 30 eller 70 % av återanskaffningskostnaderna, löpande priser)

	1972-73	1973-74	1974-75	1975-76	1976-77	1977-78	1978-79	1979-80
Antal förluster per värnpliktig (genomsnitt)	2,7	4,2	4,5	4,7	2,9	3,2	3,0	2,7
Förlustvärde per värnpliktig (genomsnitt, ca kr.)	29	65	81	110	101	95	97	94
Sammanlagt förlustvärde (ca kr.)	1 380 000	2 830 000	3 200 000	4 050 000	3 960 000	3 740 000	4 020 000	4 130 000
Frivillig ersättning, sammanlagt (ca kr.)	220 000	120 000	120 000	140 000	360 000	470 000	620 000	720 000
Ålagd ersättning, sammanlagt (ca kr.)	23 000	24 000	25 000	23 000	67 000	65 000	54 000	57 000

